

ÚJ UTAKON A PÉNZÜGYEKBEN

Nagy László Nándor

Levente Kovács & Elemér Terták

Financial Literacy

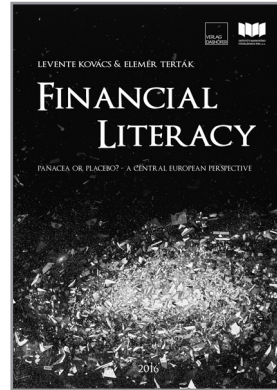
Panacea or placebo? –

A Central European Perspective

Bratislava, 2016, p. 112

Verlag Dashöfer

ISBN: 978-80-8178-016-5

Közkeletű „tény”, hogy Magyarországon a focihoz mindenki ért – a 10 millió szövetségi kapitány országa vagyunk. Bátran és nagy „hozzáértéssel” kommentálja majd’ mindenki a mérkőzéseket, vonja le a következtéseket a helyes vagy helytelen taktikáról. Emlékezhetünk: korábbi labdarúgó-szövetségi kapitányunknak, *Pintér Attilának* egyetlen tétmeccs után mennie kellett, s a köznyelvben maró gúny tárgyá lett a „tolódás” – noha ez a stratégia a mai futball egyik alapeleme.

Érdekes, de messze nem mondható el ugyanez a pénzhez kapcsolódó viszonyunkról. Ha az embereket a pénzkezelésről kérdezzük, akkor a döntő többség annak ellenére zavarba jön, hogy a pénzt gyermekkorától, az első gombóc fagyivásárlása óta használja. A pénzt ugyanis használjuk, de soha nem fordítottunk megfelelő időt arra, hogy megismerjük főbb tulajdonságait, tisztában legyünk a pénz „küldetésével” – hogy legalább egyszer leüljünk „megnézni egy meccset”. A gyógyszerreklámok nyomán ma már anélkül nem veszünk be egyetlen tablettát sem, hogy át ne olvassánk a potenciális mellékhatásokat – a pénz és a pénzügyi eszközök esetében ugyanakkor „felmentve” érezzük magunkat – „úgysem értem meg”. A hazai és a nemzetközi felmérések a pénzügyi kultúra terén egyaránt jelentős elmaradásról adnak számot.

Ki vagy mi lehet felelős azért, hogy nem alakult ki a pénzügyi kultúra? A kérdésre addig nem adható válasz, amíg fel nem ismerjük: magáról a pénzügyi kultúráról sincs egzakt, összetett képünk. Tanulmányok sokaságát olvastuk már, amelyek mintegy pillanatfelvételnként egy-egy szeletet kiemelve igyekeznek választ adni arra, hogy mely területeken milyen szintű a polgárok ismerete, milyen a viszonyulásuk a pénzhez; ám hiányzik az összegzés, a felmérések és a gondolatok szintetizálása. Kovács Levente és Terták Elemér *Financial Literacy – Panacea or placebo? A Central European Perspective* című, a közelmúltban megjelent szakkönyvükben erre tesznek kísérletet, több aspektusból vizsgálva az ember és a pénz kapcsolatát.

Érdekes felvetés, de tény, hogy míg más területeken az emberek ismeretanyagát, egy-egy ágazatban való jártasságát az emberek kíváncsisága, az újhoz való vonzódásuk autodidakta módon képes volt fejleszteni, addig a pénzügyi kultúra terjesztésének feladata szinte a kezdetektől a területen dolgozó intézmények – pénzváltók, bankok, kártyacégek stb. – feladata lett. Ezen intézményeknek azért volt szükségük a lakosság pénzügyekkel kapcsolatos ismereteinek a bővítésére, hogy „eladhatóvá” váljanak az általuk kifejlesztett pénzügyi termékeik – el kellett magyarázni az embereknek, hogy melyik terméket (pl. bankbetét, hitel stb.) mire és hogyan használhatják. Ez az edukációs jelleg – miként a szerzők is felhívják rá a figyelmet – a mai napig szükséges, hiszen a bankolás épp egy digitalizációs kihívás, a fintech forradalom előtt áll, ahol új eszközök (felhő, mobiltelefon), új lehetőségek (adatbányászat) és új termékek (személyre szabható betéti- és hitelkonstrukciók) jelenthetnek előnyt egy-egy szereplőnek a piaci versenyben.

A két szerző a pénzügyi kultúra áttörésének göröngyös útját történelmi keretbe helyezi, megmutatva, hogy a pénzhez való furcsa viszonyulás lényegében a pénz kialakulásától kíséri az emberiséget. A pénz valóban használati eszköz, erre ékes bizonyítást ad, hogy „uzsora” szavunk a latin „usus” (használat) szóból származik. Sem Rómában, sem a kora keresztény kultúrában nem volt megbélyegezve a kamatszedés, a kölcsönadott pénz után igenis elvárták a tisztességes mértékű kamatot (Példabeszédek 28:8; Máté 25:27). Az ókori Izraelben a törvény csak a szegényeknek adott kölcsön esetében tiltotta a kamatszedést (3 Mózes 25:35–38). *Aquinói Szent Tamás* ugyanakkor elméleti úton jut el a pénz „megbélyegzéséhez”, amikor arról értekezik a *Questiones Disputatae*-ban: ha elfogadjuk, hogy a pénzhasználat az, hogy más dolgokért cserébe „kiadják”, akkor a kamatszedő „vagy azt adja el, ami nem létezik, vagy ugyanazt adja el kétszer, ti. magát a pénzt, amelynek használata a pénz elfogyasztása.” Mások véleménye szerint ugyanakkor mindez csak félremagyarázás, hiszen Aquinói Szent Tamás sem tiltja a kamatszedést a „felmerülő kár” (amikor a kölcsönadó nem kapja vissza határidőre a pénzét, és emiatt egy más jogviszonyban ő nem tud helytállni), illetve „elmaradó haszon” esetében (amikor a pénzt másba fektetve, jobban fialt volna). A bankok mind a mai napig lényegében e két elv alapján árazzák termékeiket.

A szerzők következtése egyértelmű: a pénzhez való viszony félrecsúszását egyértelműen annak tudhatjuk be, hogy (félig-meddig tudatosan) elhallgatjuk a bankszektornak azt a szerepét, hogy az alapvetően közvetítő intézmény, amely – bár a működéséhez szükséges tőkekövetelmény magas –, döntően nem a saját tőkéjéből, hanem a betétesinek a pénzéből hitelez. Ahhoz, hogy a betétekre kamatot tudjon fizetni, mérhetően működésre, alacsony működési költségekre és a hitelezésből származó – a betéteknél mindenképpen magasabb – kamatbevételekre, valamint a kihelyezett pénzek megtérülésére van folyamatosan szüksége. Amikor a bankokat negatív szerepben tüntetik fel, soha nem hivatkoznak a banki

betétesre vagy a bank kiszérvényesére, aki jogosan követeli vissza kölcsönadott forintjait a fizetni nem akaró adóstól. A szerzők az életből vett példákkal – ki nem mondva, de a Quaestor és a Kun-Mediátort üzemeltető „Bróker Marcsika” történetén keresztül – mutatják be azt is, hogy ez az oldal akkor kerül a figyelem fókuszába, amikor az emberek becsapottnak érzik magukat olyan várt (hozam)ígéretnek elmaradása miatt, amelyekről az adott gazdasági környezetre való minimális odafigyelés mellett legalább sejteni lehetett, hogy komoly kockázatot hordoznak.

Nagy kérdés, hogy a pénzügyi kultúra terjedésében vajon milyen akadályozó tényező lehet a mohóság, amely mind a piacnál nagyobb, „kockázatmentes” hozam reményében, mind a lehetőségeknél jelentősebb hitelfelvételben utolérhető. A szerzők megmaradnak a tények talaján, és nem felelőst keresve, inkább észszerű ok-okozati láncot felállítva sorra veszik, hogy a bankároktól a politikusokig, a némely területeket túlszabályozó felügyeletektől a banki ügyfélig kit milyen felelősség terhel azért, mert manapság inkább értetlenséget, semmint elismerést vált ki az emberekben az, ha valaki azt mondja: elolvasta és megértette az apró betűs kikötéseket. Amikor cipőt vásárolunk, hosszasan nézelődünk, több párt is felpróbálunk, mielőtt meghozzuk a végső döntést – a család gazdasági lehetőségeit akár évekre meghatározó hitelfelvételről ugyanakkor néhány óra alatt döntünk, s – tisztelet a kivételnek – nem hasonlítjuk össze a termékeket.

Lehet-e csodászer ilyen környezetben a pénzügyi kultúra terjesztése? Kovács Levente és Terták Elemér a kötetben arra a következtetésre jut, hogy valóban az alapoknál, a gyermekkorban kell megalapozni a pénzügyi tudást. E tekintetben a szerzők kiemelkedő jelentőségűnek tartják a Magyarországon 2017-ben harmadik alkalommal megrendezett Pénz7 programsorozatot, ahol – kapcsolódva a páneurópai European Money Week rendezvénysorozathoz – immár minden harmadik általános iskolás vagy középiskolás gyermek gyakorlati, játékos feladatok révén ismerkedik a pénzzel, a pénzkezelés funkcióival. Ledolgozni nem lehet a felnőtt társadalom elmaradását a pénzügyi jártasság terén, de legalább az új, digitális világ gyermekeinek nem kell akkora hendikeppel indulniuk a pénzügyi termékek útvesztőiben, mint a szüleiknek.